

ΕΝΑ

Ινστιτούτο
Εναλλακτικών
Πολιτικών

ΚΩΔΙΚΕΣ ΔΕΟΝΤΟΛΟΓΙΑΣ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΕΥΤΙΚΩΝ ΟΜΑΔΩΝ

Γεωργία Βασάλου,
δικηγόρος, υπ. διδάκτωρ Νομικής ΕΚΠΑ

ΕΝΑ

Ινστιτούτο
Εναλλακτικών
Πολιτικών

ΚΩΔΙΚΕΣ ΔΕΟΝΤΟΛΟΓΙΑΣ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΕΥΤΙΚΩΝ ΟΜΑΔΩΝ

Γεωργία Βασάλου,
δικηγόρος, υπ. διδάκτωρ Νομικής ΕΚΠΑ

Ιανουάριος 2024

Η επίκληση της κομματικής δεοντολογίας προσέλαβε το τελευταίο διάστημα ιδιαίτερη ένταση και φόρτιση στον δημόσιο διάλογο. Ωστόσο, η κομματική δεοντολογία δεν είναι μια νεοπαγής συνθήκη, τουλάχιστον για τα παραδοσιακά κόμματα. Η επίκλησή της ενίοτε μοιάζει να γίνεται εργαλειακά ή και προσχηματικά, για λόγους πολιτικού κατευνασμού, χωρίς να λείπουν πάντως και οι περιπτώσεις ορθολογικής λειτουργίας του υφιστάμενου δεοντολογικού πλαισίου.

Στην περίπτωση των κοινοβουλευτικών ομάδων (εφεξής ΚΟ) και των μελών τους οι Κώδικες φαίνεται να αποκτούν ιδιαίτερη σημασία λόγω και του διαρκούς αιτήματος κοινωνικής λογοδοσίας και της ανάγκης ανάκτησης της εμπιστοσύνης προς τους πολιτικούς, τα κόμματα και τους θεσμούς σε συνθήκες πολιτικής απονομιμοποίησης.

Τα κόμματα και οι ΚΟ σίγουρα δεν είναι προνομιακά πεδία αυτορρύθμισης και υιοθέτησης κωδίκων δεοντολογίας, πάντως δείχνουν σε μεγάλο βαθμό να έχουν αφομοιώσει τα νέα ρυθμιστικά μοντέλα, στα οποία προσπαθούν να προσαρμοστούν, περισσότερο ή λιγότερο επιτυχημένα.

Γενικά. Η κοινοβουλευτική ομάδα εκπροσωπεί θεσμικά ή, διαφορετικά, αντικατοπτρίζει κάθε εκλεγμένο κόμμα στο κοινοβούλιο. Συμμετέχει στη συγκρότηση, οργάνωση και λειτουργία της Βουλής.¹ Συνιστά την κατεξοχήν έκφραση ενός «κόμματος σε δημόσιο αξίωμα», έχει ως κύρια υποκείμενα δράσης τους βουλευτές, αντανακλά τη δημόσια πολιτική εικόνα του κόμματος και έχει διαρκώς μεταβαλλόμενη θέση και εφήμερους συσχετισμούς δυνάμεων (εύκολα ένα κυβερνητικό κόμμα μεταπίπτει σε θέση αντιπολίτευσης ή και το αντίστροφο).

Οι ΚΟ συνυφαίνονται άρρηκτα με την αντιπροσωπευτική λειτουργία του κοινοβουλίου (και κατ' επέκταση του ίδιου του πολιτικού συστήματος), οριοθετούν την πολιτική αντιπαράθεση², διαμορφώνουν συσχετισμούς

¹ Για τα πολιτικά κόμματα στη Βουλή, τη σύστασή και τα δικαιώματά τους με βάση την κοινοβουλευτική τους δύναμη, καθώς και για τη συμμετοχή των προέδρων και των μελών τους στην κοινοβουλευτική διαδικασία, βλ. αναλυτικά Σπ. Βλαχόπουλος, *Θεμελιώδη Δικαιώματα. Ατομικά, Κοινωνικά και Πολιτικά Δικαιώματα*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2017, σ. 682-683.

² *Ιστορικό Λεξικό Ελληνικών Κοινοβουλευτικών Κομμάτων, 1844-1967*, Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων για τον Κοινοβουλευτισμό και την Δημοκρατία-Ινστιτούτο Ιστορικών Ερευνών, Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, Αθήνα 2022, σ. 12.

δυνάμεων, μεσολαβούν μεταξύ λαού και κυβέρνησης ως «δίαυλοι έκφρασης»³ και ζωογονούν κάθε δημοκρατική διαδικασία και προοπτική. Η λειτουργία των ΚΟ διέπεται σε κοινοβουλευτικό επίπεδο από το Σύνταγμα, τον Κανονισμό της Βουλής και τον Ειδικό (κομματικό) Κανονισμό Λειτουργίας (όπου προβλέπεται και υπάρχει). Συχνά τα όρια μεταξύ εσωκομματικών και κοινοβουλευτικών διαδικασιών, όπως προσδιορίζονται από το θεσμικό ή το κομματικό ρυθμιστικό πλαίσιο, δεν είναι ευδιάκριτα. Ενώ σε κάθε περίπτωση οι εσωκομματικές διεργασίες συμβάλλουν καταλυτικά στην πολιτική αντιπροσωπευτική λειτουργία και στην κοινωνική διάδραση.⁴

Το καταστατικό⁵ ή ο κανονισμός λειτουργίας ενός κόμματος ή μίας ΚΟ αποτελούν το συγκροτητικό τους θεμέλιο, διέπουν την οργανωτική δομή και λειτουργία, προσδίδουν ιδεολογική συνοχή και οριοθετούν τις σχέσεις μελών και οργανώσεων (*interna corporis*). Οι κώδικες δεοντολογίας συνυφαίνονται περισσότερο με την οργανωτική και κοινωνική διάσταση των κομμάτων και λιγότερο με την ιδεολογική.

Οι κώδικες δεοντολογίας εκπληρώνουν την αποστολή για διαφάνεια, λογοδοσία και ενίσχυση της κοινωνικής αλληλόδρασης⁶. Τόσο το καταστατικό, όσο και οι κώδικες εδράζονται και εκπορεύονται από την αρχή της καταστατικής αυτονομίας, σύμφωνα και με τη συνταγματική αποστολή των κομμάτων (δημοκρατική ρήτρα του άρθρου 29 παρ.1 Σ). Δεν προϋποθέτουν έγκριση ή σύμπραξη πολιτειακών, παρά μόνο των κομματικών οργάνων⁷. Έχουν δυναμικό και εξελικτικό χαρακτήρα, ώστε να προσαρμόζονται στους διαρκείς κοινωνικοπολιτικούς μετασχηματισμούς.

Η πλειονότητα των ΚΟ του ελληνικού Κοινοβουλίου διαθέτει κώδικες δεοντολογίας, ενώ οι τυχόν εξαιρέσεις είτε οφείλονται σε ιδεολογικές καταβολές (ΚΚΕ), είτε αποδίδονται στον νεοπαγή (ενδεχομένως και αρχηγοκεντρικό) τους χαρακτήρα (Ελληνική Λύση). Ως προς τα επιμέρους

³ Κ. Ελευθερίου, *Το πολιτικό κόμμα*, ΕΝΑ-Ινστιτούτο Εναλλακτικών Πολιτικών, Αθήνα 2021, σ. 18-22.

⁴ Μ. Σπουρδαλάκης, *Κομματική πειθαρχία και κρατικοποίηση των κομμάτων σε Το μέλλον του ελληνικού Κοινοβουλίου. Συνταγματικές και πολιτικές διαστάσεις*, (επιστημ. επιμ. Ξ. Κοντιάδης - Φ. Σπυρόπουλος), εκδ. Ι. Σιδέρη, Αθήνα 2011, σ. 104.

⁵ Για τον θεμελιακό ρόλο του καταστατικού στη ζωή ενός κόμματος, βλ. αναλυτικά Γ. Παπαδημητρίου και Μ. Σπουρδαλάκης, *Τα καταστατικά των πολιτικών κομμάτων*, Α. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή 1994 και Θ. Ξηρός, *Τα οικονομικά των πολιτικών κομμάτων στα καταστατικά τους*, Α. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή 1995, σ. 20-22. Κατά τον Θ. Ξηρό, το καταστατικό και οι κανονισμοί είναι πηγές δικαίου των κομμάτων ή των ΚΟ

⁶ Κ. Ελευθερίου, *ό.π.*, σ. 72.

⁷ Θ. Ξηρός, *ό.π.*, σ. 20 - 22.

χαρακτηριστικά τους, οι Κώδικες είναι συνοπτικοί ως προς την έκταση και λιτοί στη διατύπωση, ενώ αποφεύγουν τη χρήση κομματικής γλώσσας, χωρίς πάντως να λείπουν οι ιδεολογικές παρεκβάσεις και αναφορές.

Ζητήματα ιεραρχίας, αλληλοεπικάλυψης ή συγκρούσεων μεταξύ των κομματικών Κωδίκων και του Κώδικα Κοινοβουλευτικής Δεοντολογίας, δεν θα έπρεπε καταρχήν να τίθενται, αφού είναι δεδομένη η πρωταρχία του κοινοβουλευτικού Κώδικα. Στην κοινοβουλευτική πραγματικότητα είθισται πάντως σε αρκετές περιπτώσεις αντιδεοντολογικής (ή και αντικοινοβουλευτικής) συμπεριφοράς να ενεργοποιείται και να εφαρμόζεται επιλεκτικά είτε μόνο ο κοινοβουλευτικός Κώδικας, είτε μόνο ο κομματικός, ενώ δεν λείπουν και οι περιπτώσεις όπου αμφότεροι οι Κώδικες παραμένουν ανενεργοί. Εξάλλου, σύννηθες είναι σε κομματικές διαδικασίες να μην εφαρμόζονται οι προβλεπόμενες καταστατικές ή δεοντολογικές προβλέψεις και η όποια απόφαση να λαμβάνεται απευθείας από τον πρόεδρο του κόμματος ή της ΚΟ (λ.χ. σε περιπτώσεις διαγραφής μελών, βουλευτών κ.ά.). Ή, ακόμη, λόγω και της περιπλοκότητας των ακολουθούμενων κομματικών διεργασιών, συχνά ατονεί ή δεν ενεργοποιείται η προβλεπόμενη διαδικασία.

Ενδεικτικά: Τον Οκτώβριο του 2022 η αξιωματική αντιπολίτευση προέβη σε αποκαλύψεις για βουλευτή της κυβερνητικής πλειοψηφίας, ο οποίος εφέρετο να είναι ιδιοκτήτης εισπρακτικής εταιρείας που εξαγόραζε «κόκκινα» δάνεια σε πολύ χαμηλές τιμές (funds), το δικηγορικό του γραφείο προέβαινε αποδεδειγμένα στη σύναψη συμβάσεων («απευθείας αναθέσεις») με φορείς του δημόσιου τομέα, συμμετείχε σε off shore εταιρείες και παράλληλα ήταν μέλος του Κοινοβουλίου. Οι αποκαλύψεις για την εμπλοκή του σε όλες τις παραπάνω ασυμβίβαστες με τη βουλευτική ιδιότητα (άρθρο 57 Σ) επιχειρηματικές δραστηριότητες πυροδότησαν ραγδαίες πολιτικές εξελίξεις και έντονες αντιπαραθέσεις μεταξύ κυβέρνησης και κομμάτων της αντιπολίτευσης. Ο βουλευτής τέθηκε εκτός της κοινοβουλευτικής του ομάδας (ΝΔ)⁸, ενώ πάντως εξακολουθούσε να κατέχει τη βουλευτική έδρα (ως ανεξάρτητος βουλευτής) μέχρι τη λήξη της βουλευτικής συνόδου και συνεπώς να μετέχει σε επιτροπές, να ψηφίζει νομοσχέδια στην Ολομέλεια, να παρεμβαίνει μέσω του κοινοβουλευτικού ελέγχου και να συνδιαμορφώνει τη δημόσια πολιτική.

⁸ Σύμφωνα με την επίσημη ανακοίνωση της ΚΟ, δεν κρίθηκαν επαρκείς οι εξηγήσεις του αποπεμφθέντος βουλευτή για επαγγελματικές δραστηριότητες οι οποίες δεν συνάδουν ούτε με τη βουλευτική ιδιότητα ούτε με τις αρχές της ΝΔ και, με απόφαση του πρωθυπουργού (χωρίς σύγκληση των κομματικών οργάνων), ο βουλευτής ετέθη εκτός ΚΟ

Οι παραπάνω καταγγελλόμενες ασυμβίβαστες επαγγελματικές-επιχειρηματικές δραστηριότητες ενός εν ενεργεία μέλους του Κοινοβουλίου έφεραν στο φως τις αδυναμίες του ελεγκτικού μηχανισμού για το «πόθεν έσχες» των βουλευτών. Εκ των υστέρων μόνο ζητήθηκε από την αντιπολίτευση η σύγκληση της Επιτροπής Ελέγχου Δηλώσεων Περιουσιακής Κατάστασης, ώστε να κινηθούν όλες οι αναγκαίες διαδικασίες για τη διενέργεια οικονομικών ή άλλων ελέγχων. Εντούτοις, δεν ζητήθηκε η σύγκληση της Ειδικής Μόνιμης Επιτροπής Κοινοβουλευτικής Δεοντολογίας, παρότι εμφανώς συνέτρεχαν λόγοι παραβίασης των διατάξεων λ.χ. περί σύγκρουσης συμφερόντων ή περί προστασίας του δημοσίου συμφέροντος, και δεν επιβλήθηκε κανένα μέτρο. Εύλογα, λοιπόν, τίθεται το ερώτημα αν πρόκειται απλά για ένα ζήτημα κομματικής τάξης και πειθαρχίας, ενώ θεμελιακή εξακολουθεί να παραμένει η ανάγκη προστασίας του κύρους του κοινοβουλίου και η ενίσχυση της εμπιστοσύνης των πολιτών προς τους θεσμούς και τους εκπροσώπους τους.

Οι κώδικες δεοντολογίας ρυθμίζουν την εσωκομματική συμπεριφορά των μελών-βουλευτών, καθώς και τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις τους σε κοινοβουλευτικό και κομματικό επίπεδο, προωθούν τη συλλογικότητα, θεσπίζουν -ενίοτε αυστηρές- υποχρεώσεις «λογοδοσίας» προς τα κομματικά όργανα, αλλά δεν περιέχουν προβλέψεις ικανές να τονώσουν την εμπιστοσύνη του εκλογικού σώματος ή να αναστρέψουν τη φθορά και τη διαρκώς φθίνουσα δυναμική των κομμάτων. Αποτελούν προϊόν συλλογικής βούλησης των μελών του κόμματος ή των βουλευτών των ΚΟ (όταν δεν καταρτίζονται από όλα τα μέλη, τίθενται σε δημόσια ψηφοφορία και έγκριση), έχουν δεσμευτικότητα και η εφαρμογή τους ανατίθεται σε συγκεκριμένα κομματικά όργανα ελέγχου και μηχανισμούς εποπτείας. Με τους κώδικες δεοντολογίας τα κόμματα και οι ΚΟ, πέρα από τη συνταγματική και καταστατική τους λειτουργία, επενδύουν και στην ενίσχυση της ηθικής και αξιακής τους (ανα)πλαισίωσης.⁹

Δυσνητικά, οι κώδικες δεοντολογίας θα μπορούσαν να συμβάλουν στην επαναθεμελίωση της ρυθμιστικής ή και κανονιστικής λειτουργίας των κομμάτων, αλλά και στην (επανα)νομιμοποίηση της δημοκρατικής και θεσμικής τους υπόστασης μέσω της ανάκτησης της εκλογικής εμπιστοσύνης. Εντούτοις, δείχνουν να έχουν αφομοιωθεί πλήρως από την κομματική γραφειοκρατία¹⁰, τον εσωκομματικό συγκεντρωτισμό και τους σύνθετους ή

⁹ Κ. Ελευθερίου, *ό.π.*, σ. 333.

¹⁰ Για την αντιδιαστολή της πολιτικής προς τη γραφειοκρατία και το «άψυχο» και μηχανιστικό πνεύμα, αποκαθαρισμένο από αξίες, ιδανικά και σκοπούς, που καθιλώνει την πολιτική ανάπτυξη και εμποδίζει την προώθηση του γενικού συμφέροντος, βλ. αναλυτικά Α. Τσίρμπας, *Γραφειοκρατία και ενδεχομενικότητα. Γόνιμες εντάσεις στα πολιτικά γραπτά του Μ. Weber*, σε Max Weber, 100 χρόνια μετά. Πολιτική μεθοδολογία, ριζοσπαστική κριτική, εκδ. Ευρασία, Αθήνα 2020, σ. 204-206.

περίπλοκους μηχανισμούς κομματικής ιεραρχίας¹¹. Δεν συνιστούν αντίβαρο ή ανάχωμα στην προϊούσα καρτελοποίηση ή κρατικοποίηση των κομμάτων και την πολιτική διαφθορά – ατομική ή συλλογική.¹² Τείνουν, μάλλον, να επιβεβαιώσουν τη βεμπεριανή προσέγγιση περί γραφειοκρατικού ιδεότυπου και (αυτο)παγίδευσης στο «σιδερένιο κλουβί» της νέας κυρίαρχης τάξης πραγμάτων.

Αξιοσημείωτα, οι κώδικες δεοντολογίας δεν παρεκκλίνουν ούτε από την κομματική πειθαρχία, την οποία αναπαράγουν μέσα από τις διατάξεις τους ως εγγύηση πολιτικής σταθερότητας και τήρησης των πολιτικών προγραμμάτων, αλλά και ως δείκτη αξιοπιστίας της δημοκρατικής (ποιοτικής) λειτουργίας των κομμάτων¹³. Ωστόσο, όταν η κομματική πειθαρχία εξυπηρετεί μεν την εσωκομματική δημοκρατία με μια διαχειριστική ή εργαλειακή όμως λογική, υπονομεύει την προοπτική ενίσχυσης της κοινωνικής αλληλόδρασης και ενδυνάμωσης της εμπιστοσύνης των πολιτών, που αποτελούν τα προτάγματα κάθε δεοντολογικού κανόνα και κάθε προσπάθειας εκδημοκρατισμού – εσωκομματικού ή μη.

Ακόμη, ενώ εγγενές στοιχείο της φύσης των κωδίκων δεοντολογίας θεωρείται η δημοσιότητα,¹⁴ συντρέχει το παράδοξο οι κώδικες δεοντολογίας των κομμάτων ή των ΚΟ να στερούνται στοιχειώδους δημοσιότητας (πλην μίας εξαίρεσης, οι Κώδικες δεν βρίσκονται αναρτημένοι στο διαδίκτυο) και, συνεπώς, καθιστούν δυσχερή όχι μόνο την πρόσβαση αλλά πρώτιστα τη σχέση αμοιβαίας λογοδοσίας και ελέγχου μεταξύ πολιτικών και εκλογικού σώματος (πολύ δε περισσότερο όταν σπάνια καθίσταται γνωστή η επιβολή τυχόν μέτρων από τα κομματικά όργανα, με ελάχιστες εξαιρέσεις, όπως λ.χ. η διαγραφή). Συμβαίνει, μάλιστα, η διαγραφή να γίνεται τις περισσότερες φορές για σοβαρές θεσμικές παραβάσεις λ.χ. του Συντάγματος). Όταν όμως η διαβούλευση παραμένει προσχηματική και οι θεσμοί λογοδοσίας δεν λειτουργούν, οι πολίτες εξακολουθούν να παραμένουν σε απόσταση από τους φορείς και τα πρόσωπα εξουσίας¹⁵. Έτσι, ενώ οι Κώδικες, ως μορφή

¹¹ Για την ώσμωση των (κυρίαρχων) μαζικών κομμάτων με τη διοίκηση/γραφειοκρατία και τον κίνδυνο διολίσθησης στον αυταρχικό κρατισμό, βλ. Ν. Πουλιαντζάς, *Το κράτος, η εξουσία, ο σοσιαλισμός*, Θεμέλιο, Αθήνα 2008, σ. 332-333, 334-346.

¹² Μ. Σπουρδαλάκης, *ό.π.*, σ. 105-106.

¹³ Αναλυτικά για την κρατικοποίηση των κομμάτων και την κρίση εκπροσώπησης, βλ. Μ. Σπουρδαλάκης, «Κομματική Πειθαρχία και κρατικοποίηση των κομμάτων» στο Ξ. Κοντιάδης και Φ. Σπυρδόπουλος (επιμ.), *Το μέλλον του ελληνικού Κοινοβουλίου. Συνταγματικές και πολιτικές διαστάσεις*, Σιδέρης, Αθήνα 2011, σ. 99.

¹⁴ Η εξαγγελία δέσμευσης και εφαρμογής των Κωδίκων, καθώς και η δημοσιοποίησή τους, συνυφαίνεται με την καλλιεργούμενη προσδοκία τήρησης των προτύπων και αρχών που θέτουν. Βλ. αναλυτικά και Χρ. Λιβαδά, *Κώδικες Δεοντολογίας του χρηματοοικονομικού τομέα. Νομική φύση και λειτουργία*, Α. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα 2005, σ. 228-229.

¹⁵ Γ. Κουζέλης, *Δημοκρατικός και αντιδημοκρατικός λόγος*, Νήσος, Αθήνα 2022, σ. 2.

αυτορρύθμισης, θα έπρεπε να αξιώνουν την ανοικτή πολιτική συμμετοχή και προσβασιμότητα, απολήγουν και πάλι να διατηρούν τα χαρακτηριστικά της παραδοσιακής κομματικής στράτευσης.

ΝΕΑ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ (ΝΔ).¹⁶ Η οργάνωση και λειτουργία της ΚΟ της ΝΔ διέπονται από τον Κανονισμό Λειτουργίας της. Ο Κώδικας Δεοντολογίας Βουλευτών της ΝΔ¹⁷ (και ο Κανονισμός Λειτουργίας) καταρτίζονται από την ΚΟ και εγκρίνονται από τον πρόεδρο – εκφεύγουν έτσι από την αυτορρυθμιστική λογική και την αυτονομία της συλλογικής βούλησης των μελών της ΚΟ και θέτουν ζήτημα συγκεντρωτικού imperium (άρθρα 42 Καταστατικού και 20 και 23 Κανονισμού Λειτουργίας της ΚΟ).

Το συνταγματικά κατοχυρωμένο απεριόριστο δικαίωμα γνώμης και ψήφου κατά συνείδηση των βουλευτών ισχύει τόσο στη Βουλή όσο και στην ΚΟ και στα συλλογικά όργανα του κόμματος της ΝΔ. Όπως επισημαίνεται, επιδεικνύεται σεβασμός στη διαφορετική άποψη, ενώ, σύμφωνα με τη δημοκρατική αρχή, προωθούνται οι αποφάσεις της πλειοψηφίας (άρθρο 1). Ρητά διατυπώνεται η δέσμευση των βουλευτών να στηρίζουν τις αποφάσεις του κόμματος (όπως διαμορφώνονται από τα αρμόδια όργανα και τον πρόεδρο του κόμματος) στις κοινοβουλευτικές και νομοθετικές εργασίες. Ιδίως σε περιπτώσεις όπου ανακύπτει ζήτημα κομματικής πειθαρχίας «ο βουλευτής ακολουθεί απαρέγκλιτα τη γραμμή του κόμματος». Προκειμένου ο βουλευτής να εκφράσει θέση διαφοροποιούμενη από τις κομματικές αποφάσεις οφείλει να ενημερώνει έγκαιρα τον Γενικό Γραμματέα της ΚΟ (άρθρο 2). Στις υποχρεώσεις των βουλευτών προστίθενται η ανελλιπής παρουσία και ενεργός συμμετοχή σε κοινοβουλευτικές διαδικασίες, με την οφειλόμενη ενημέρωση σε περίπτωση απουσίας (άρθρο 3), καθώς και η συμμετοχή σε ψηφοφορίες, ιδίως όταν πρόκειται για ονομαστικές με αυξημένη βαρύτητα (άρθρο 4). Κατά την άσκηση των καθηκόντων τους, οι βουλευτές επιδεικνύουν σεβασμό στους διαδικαστικούς κανόνες, συμβάλλουν στην ανάπτυξη διαλόγου και διακατέχονται από πνεύμα συνεργασίας, αλληλεγγύης και αλληλοϋποστήριξης (άρθρο 5). Οι βουλευτές αποτελούν πρότυπο συμπεριφοράς για την κοινωνία και οι δράσεις τους πρέπει να εναρμονίζονται με το ήθος της παράταξης και να προάγουν την αξιοπιστία της πολιτικής. Με διαφορετική διατύπωση, οι βουλευτές

¹⁶ Η σειρά των ΚΟ ακολουθεί την κοινοβουλευτική τους δύναμη κατά την ΙΗ΄ κοινοβουλευτική περίοδο. Σημειώνεται ότι στην Κ΄ κοινοβουλευτική περίοδο οι νεοεκλεγείσες ΚΟ (Σπαρτιάτες, Δημοκρατικό Πατριωτικό Κίνημα «Νίκη», Πλεύση Ελευθερίας) μετά τη διπλή εκλογική αναμέτρηση (Μάιος-Ιούνιος 2023), όπως προκύπτει από τους διαδικτυακούς τους ιστότοπους, δεν διαθέτουν κομματικούς κώδικες δεοντολογίας. Διαθέτουν πάντως καταστατικά, τα οποία προβλέπουν, μεταξύ άλλων, και τη συγκρότηση επιτροπών δεοντολογίας.

¹⁷ Σημειολογικά, πρόκειται για τον «αρχαιότερο» εκ των ισχυόντων κωδίκων δεοντολογίας για ΚΟ

προστατεύουν τις αρχές του Κώδικα Δεοντολογίας, με σεβασμό προς το κύρος του Κοινοβουλίου και των θεσμών (άρθρο 6). Πρόβλεψη υπάρχει και για τις εμφανίσεις των βουλευτών σε δημόσιες εκδηλώσεις και μέσα ενημέρωσης, ώστε να μην τίθενται σε αμφισβήτηση οι ιδεολογικές και πολιτικές θέσεις του κόμματος και η αξιοπιστία της παράταξης (άρθρο 7). Ως προς την εκλογική τους περιφέρεια, οι βουλευτές οφείλουν να διατηρούν τακτική επικοινωνία, να προωθούν τοπικά θέματα και να συνεργάζονται με τις τοπικές οργανώσεις (άρθρο 8). Ειδικότερες προβλέψεις υπάρχουν και για τις επισκέψεις βουλευτών σε διαφορετικές εκλογικές περιφέρειες ή τις αποστολές στο εξωτερικό και το σχετικό καθήκον ενημέρωσης (άρθρα 9-10).

Η Επιτροπή Δεοντολογίας¹⁸ έχει την ευθύνη για την τήρηση των κανόνων δεοντολογίας και εν γένει των «κοινοβουλευτικών ηθών». Στο πλαίσιο της πειθαρχικής της εξουσίας επιλαμβάνεται υποθέσεων παραβίασης του Κώδικα είτε αυτεπαγγέλτως είτε μετά από επώνυμη καταγγελία ή δημοσιοποίηση ενός θέματος στα μέσα ενημέρωσης. Οι αποφάσεις της Επιτροπής επικυρώνονται από τον πρόεδρο του κόμματος (με δυνατότητα μετριασμού των επιβαλλόμενων ποινών). Επιπλέον, η Επιτροπή Δεοντολογίας έχει την ευθύνη για την κατάρτιση, ερμηνεία και εφαρμογή του Κώδικα Δεοντολογίας. Εξετάζει αναφορές, καταγγελίες και παράπονα για τη συμπεριφορά των βουλευτών ή επιδιώκει να επιλύει διαφορές για τη διασφάλιση της κοινοβουλευτικής τάξης (άρθρα 11-12 Κώδικα Δεοντολογίας, άρθρο 23 Κανονισμού Λειτουργίας ΚΟ). Τέλος, οι βουλευτές έχουν καθήκον να παραμένουν ανεπηρέαστοι κατά την άσκηση των καθηκόντων τους και να καταγγέλλουν στην Επιτροπή Δεοντολογίας κάθε προσπάθεια επηρεασμού ή εκφοβισμού των ίδιων ή μελών της οικογένειάς τους (άρθρο 13).

ΣΥΡΙΖΑ-ΠΣ. Τα μέλη του ΣΥΡΙΖΑ-ΠΣ (κομματική βάση) δεσμεύονται από τις διατάξεις του καταστατικού του κόμματος.¹⁹ Τα μέλη της ΚΟ δεσμεύονται

¹⁸ Συγκροτείται από βουλευτές με κριτήριο την αρχαιότητα και αποφασίζει με την απόλυτη πλειοψηφία των μελών της. Εκτός της Επιτροπής Δεοντολογίας της ΚΟ, υπάρχει και η Κεντρική Επιτροπή Δεοντολογίας (ΚΕΔ) αποτελούμενη από μη κοινοβουλευτικά μέλη (άρθρο 40, Καταστατικό της ΝΔ).

¹⁹ Καταστατικό του κόμματος «Συνασπισμός Ριζοσπαστικής Αριστεράς-Προοδευτική Συμμαχία», <https://www.syryza.gr/page/katastatiko.html> (11.11.2022). Το καταστατικό είναι αναρτημένο στην ιστοσελίδα του κόμματος, ενώ ο Κώδικας Δεοντολογίας δεν έχει δημοσιοποιηθεί.

επιπλέον και από τον Κανονισμό Λειτουργίας της ΚΟ και τον Κώδικα Δεοντολογίας για τους υποψήφιους βουλευτές.²⁰

Τον Μάιο του 2022²¹ εγκρίθηκε από την Κεντρική Επιτροπή του ΣΥΡΙΖΑ-ΠΣ (το ανώτερο κομματικό όργανο) «Κώδικας Δεοντολογίας και Κανονισμός Λειτουργίας της Επιτροπής Δεοντολογίας», με ανάλογη διακριτή διάρθρωση και των μερών του α) Κώδικας Δεοντολογίας και β) Κανονισμός Λειτουργίας της Επιτροπής Δεοντολογίας.

Σύμφωνα με τις διατάξεις του Κώδικα, τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις όλων των μελών προβλέπονται αναλυτικά στο καταστατικό του κόμματος

²⁰ Ο Κανονισμός Λειτουργίας για τα μέλη της ΚΟ του ΣΥΡΙΖΑ-ΠΣ (εγκρίθηκε από την ΚΟ τον Ιούλιο του 2014) οριοθετεί την δράση της ΚΟ στο πλαίσιο των αποφάσεων της Κεντρικής Επιτροπής. Προτάσσει αρχές για τη δράση των βουλευτών, όπως η εξωστρέφεια και η συλλογικότητα, ωστόσο επικεντρώνεται σε ζητήματα συγκρότησης, σύνθεσης, λειτουργίας, υποχρεώσεων και ευθυνών είτε των συλλογικών είτε μονοπρόσωπων οργάνων της ΚΟ, καλύπτοντας όλο το φάσμα του κοινοβουλευτικού ελέγχου και του νομοθετικού έργου. Το 2014 τέθηκε σε ισχύ ο «Κώδικας Δεοντολογίας για τους υποψήφιους βουλευτές του ΣΥΡΙΖΑ-ΠΣ». Πρόκειται για ένα πλέγμα δεσμωτικών διατάξεων τόσο για υποψήφιους όσο και για εκλεγμένους βουλευτές, καθώς και για στελέχη της δημόσιας διοίκησης (με την επιφύλαξη θέσπισης ειδικού Κώδικα), ανεξαρτήτως αν φέρουν την κομματική ιδιότητα. Ειδικότερα, για τους βουλευτές προβλέπεται μεταξύ άλλων: δέσμευση (πολιτική/ηθική) ότι η βουλευτική έδρα ανήκει στο κόμμα, τήρηση συλλογικών αποφάσεων, η παραίτηση των βουλευτών είναι στη διάθεση του κόμματος (υπό τη συνδρομή προϋποθέσεων), διατήρηση του δικαιώματος ελεύθερης έκφρασης γνώμης κ.ά. Ειδική μεία γίνεται στη βουλευτική ασυλία και στον γενικό κανόνα της υποχρέωσης παραίτησης των βουλευτών από τη χρήση του δικαιώματος ασυλίας. Ως προς τους υποψήφιους βουλευτές, τίθενται προϋποθέσεις (τυπικές και ουσιαστικές) για την ένταξή τους στους εκλογικούς καταλόγους, ενώ εξ αρχής ορίζεται ότι η προεκλογική εκστρατεία του κόμματος έχει συλλογικό χαρακτήρα και καθορίζεται από τα κεντρικά κομματικά όργανα (ενσωματώνεται και Παράρτημα με γενικούς κανόνες της προεκλογικής εκστρατείας). Κοινές προβλέψεις υπάρχουν για ζητήματα οικονομικής διαφάνειας, για το «πόθεν έσχες», για την απαγόρευση κάθε μορφής χρηματοδότησης της προεκλογικής εκστρατείας, για τη μη ανάληψη από εκλεγμένο βουλευτή οποιουδήποτε ρόλου σε ιδιωτική εταιρεία που σχετίζεται με το Δημόσιο, καθώς και για τη δημόσια εικόνα σε μέσα ενημέρωσης. Η τήρηση των διατάξεων του Κώδικα είναι αναγκαία προϋπόθεση για ένα κόμμα «που κινείται με τις αρχές και τις αξίες της Αριστεράς, [...] ενάντια σε λογικές ιδιοτέλειας, διαφθοράς και διαπλοκής» (σε κάθε περίπτωση πάντως αποτελεί και ρητή υποχρέωση εκ του καταστατικού). Συναφώς, δεν τίθεται θέμα ιεραρχίας ή σύγκρουσης μεταξύ Κανονισμού και Κώδικα.

Ειδικότερα για την αξία του Κώδικα Δεοντολογίας και τη σημασία της παρέμβασής του για τον εμπλουτισμό του «θεωρητικού και πρακτικού οπλοστασίου της δημοκρατίας», βλ. «Γιατί ένας Κώδικας;», Εφημερίδα των Συντακτών, 5.1.2015. Διαθέσιμο στο https://www.efsyn.gr/politiki/i-apopsi-tis-efsyn/10022_giati-enas-kodikas.

²¹ Είχε προηγηθεί τον Απρίλιο 2022 η εκλογή των μελών της Επιτροπής Δεοντολογίας από το Τακτικό Συνέδριο του κόμματος (ανώτατο πολιτικό όργανο).

(άρθρο 5-6). Συνοπτικά, οι καταστατικές αρχές του Κώδικα Δεοντολογίας προβλέπουν ότι η ενεργός συμμετοχή των μελών σε οργανώσεις, δράσεις ή σε κάθε είδους ψηφιακά δίκτυα γίνεται με βάση τις δημοκρατικές αρχές λειτουργίας του κόμματος. Τα μέλη συμπεριφέρονται (δημόσια και στις κομματικές διαδικασίες) με το ήθος που αρμόζει στις αρχές του κόμματος, σέβονται την προσωπικότητα των άλλων, απέχουν από κάθε έκφραση μισαλλοδοξίας, ρατσισμού και εν γένει στιγματισμού προσώπων ή κοινωνικών ομάδων, προστατεύουν την εμπιστευτικότητα των κομματικών διαδικασιών, δεσμεύονται από τις αποφάσεις των κομματικών οργάνων και αποφεύγουν ενέργειες που παραβιάζουν τα ανθρώπινα δικαιώματα, την κοινωνική δικαιοσύνη, την προσωπική ακεραιότητα κ.ά. Ειδική πρόβλεψη υπάρχει για τα μέλη του κόμματος που κατέχουν δημόσιες θέσεις (καταρτίζεται ειδικός Κανονισμός Δεοντολογίας, σύμφωνα και με πρόβλεψη του καταστατικού, άρθρο 37).

Στον Κώδικα καταγράφονται ενδεικτικά περιπτώσεις που συνιστούν παραβίασή του (λ.χ. εκμετάλλευση αξιώματος για ιδιοτελείς σκοπούς, καταστρατήγηση δημοσίου συμφέροντος, αδιαφανής και μη συλλογική συμπεριφορά κ.ά.).

Η σύσταση Επιτροπής Δεοντολογίας προβλέπεται στο καταστατικό του ΣΥΡΙΖΑ-ΠΣ (άρθρο 19). Η Επιτροπή αποτελεί ανεξάρτητο κομματικό όργανο. Τα μέλη της (δεκαπενταμελής σύνθεση, 15 τακτικοί + 15 αναπληρωματικοί)²² είναι αιρετά και επιφορτισμένα με τον έλεγχο της ήρησης των αρχών του κόμματος, όπως προβλέπονται στο καταστατικό και στον Κώδικα Δεοντολογίας. Ο Κανονισμός Λειτουργίας της Επιτροπής Δεοντολογίας περιέχει αναλυτικές/λεπτομερείς διατάξεις για τη διαδικασία που ακολουθείται από την Επιτροπή σε περίπτωση παραβίασης του

²² Το καταστατικό και ο Κώδικας θέτουν σειρά από προϋποθέσεις που οφείλουν να πληρούν τα μέλη της Επιτροπής Δεοντολογίας (τόσο κατά το στάδιο της υποψηφιότητας όσο και μετά την εκλογή τους, λ.χ. κωλύματα ή ασυμβίβαστα). Ενώ διευκρινίζεται ότι και τα ίδια τα μέλη της Επιτροπής δεσμεύονται από τον Κώδικα Δεοντολογίας και από αρχές όπως η εχεμύθεια.

Κώδικα.²³ Ο πρόεδρος της Επιτροπής φέρει την οργανωτική ευθύνη για τον προγραμματισμό συνεδριάσεων, ενώ ο εισηγητής έχει το βάρος διεξαγωγής της προκαταρκτικής έρευνας σε υποθέσεις παραβίασης του Κώδικα.

Ο Κώδικας καταρτίζεται από την Επιτροπή Δεοντολογίας, ενώ εγκρίνεται και τροποποιείται μόνο με απόφαση της Κεντρικής Επιτροπής του κόμματος. Με την ισχύουσα μορφή του ο Κώδικας δεν θέτει νέες ρυθμίσεις ή διαφορετικές προβλέψεις πέρα από τις ήδη υπάρχουσες αρχές στο καταστατικό του κόμματος. Δίνει κυρίως έμφαση στη συγκρότηση και λειτουργία της Επιτροπής Δεοντολογίας. Ως προς τη σχέση του με τον Κώδικα Δεοντολογίας Υποψήφιων Βουλευτών, πέρα από ορισμένες αλληλοεπικαλύψεις, κινούνται κατά βάση σε διαφορετικά πλαίσια ρυθμίσεων και προβλέψεων, χωρίς πάντως να τίθεται ζήτημα σύγκρουσης ή ιεραρχίας.

ΠΑΣΟΚ-ΚΙΝΗΜΑ ΑΛΛΑΓΗΣ. Τα μέλη του ΠΑΣΟΚ-ΚΙΝΑΛ δεσμεύονται από το καταστατικό και τον Κανονισμό Δεοντολογίας του κόμματος. Τα μέλη της ΚΟ δεσμεύονται επιπρόσθετα και από τον σχετικό Κανονισμό Λειτουργίας της ΚΟ. Το Καταστατικό του κόμματος ήδη από το προοίμιο καταγράφει αναλυτικά τις αρχές και αξίες και την ιδεολογική ταυτότητα του κόμματος. Ορίζει όλα τα κομματικά μέλη και τα όργανα ως αξιακούς και ιδεολογικούς «θεματοφύλακες» του, ενώ προβλέπει ότι η διαφύλαξη/διεύρυνση των καταστατικών αρχών επαφίεται στην πολιτική βούληση, το αίσθημα ευθύνης και τη δημοκρατική/κοινωνική ευαισθησία των μελών του κόμματος. Σε επιμέρους κεφάλαια ρυθμίζεται, μεταξύ άλλων, ο οργανωτικός άξονας της λειτουργίας, των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων των μελών του κόμματος, αλλά και των μελών της κοινοβουλευτικής ομάδας (άρθρα 14-15).

²³ Η Επιτροπή επιλαμβάνεται είτε αυτεπαγγέλτως είτε μετά από καταγγελία ή παραπομπή στα κομματικά όργανα, αποφασίζει σε πρώτο και τελευταίο βαθμό για τα πειθαρχικά παραπτώματα και δύναται να επιβάλει κυρώσεις κλιμακούμενης βαρύτητας (επίπληξη, αναστολή έως διαγραφή). Η σύνταξη εισήγησης γίνεται από τριμελές συμβούλιο και εν συνεχεία κατατίθεται στην Επιτροπή Δεοντολογίας, η οποία συνεδριάζει (καλώντας σε ακρόαση και τα δύο μέρη, καταγγέλλοντα και ελεγχόμενο) και εκδίδει, κατόπιν φανεράς ψηφοφορίας, το τελικό αιτιολογημένο πόρισμα, απαλλακτικό ή μη. Τα πορίσματα γνωστοποιούνται στα ενδιαφερόμενα/εμπλεκόμενα μέρη και στα αρμόδια κομματικά όργανα. Η αναστολή ιδιότητας και η διαγραφή μέλους απαιτούν αυξημένη πλειοψηφία 2/3.

Ο Κανονισμός Δεοντολογίας περιλαμβάνει δεκαεπτά διατάξεις οργανωτικού κυρίως χαρακτήρα για τη συγκρότηση και λειτουργία της Επιτροπής Δεοντολογίας Εφαρμογής Καταστατικού και Πιστοποίησης (εφεξής ΕΔΕΚΑΠ), καθώς και για την ακολουθούμενη διαδικασία ελέγχου και επιβολής μέτρων σε περίπτωση παραβίασης των διατάξεων του καταστατικού ή των λοιπών κανονισμών. Δεν θέτει γενικό πλαίσιο δεοντολογικών αρχών ή κανόνων που διέπουν την άσκηση των κομματικών καθηκόντων των μελών του.

Η ΕΔΕΚΑΠ είναι ενδεκαμελές όργανο, τα μέλη του οποίου εκλέγονται από την Κεντρική Πολιτική Επιτροπή.²⁴ Έχει διευρυμένες αρμοδιότητες όπως: τον έλεγχο της τήρησης των κομματικών αρχών και των κανόνων δεοντολογίας και διαφάνειας, τον έλεγχο, την ερμηνεία και εφαρμογή του καταστατικού και των λοιπών κανονισμών, του Κανονισμού Δεοντολογίας κ.ά., την πιστοποίηση των αποτελεσμάτων κάθε ψηφισματικής διαδικασίας, καθώς και της λειτουργίας των κομματικών οργάνων και των συνεργαζόμενων φορέων (ΜΚΟ κ.ά.). Η ΕΔΕΚΑΠ είναι αρμόδια για την παραπομπή όλων των μελών σε πρώτο βαθμό (σε β' βαθμό μόνο για τις πρωτοβάθμιες οργανώσεις). Συναφώς, επιλαμβάνεται της παραπομπής μελών μετά την υποβολή γραπτού αιτήματος ή τη δημοσιοποίηση υπόθεσης, εφόσον κρίνεται ως ιδιαίτερα σημαντική. Στον Κανονισμό περιγράφονται αναλυτικά (και διαδικαστικά) ζητήματα όπως η έναρξη και η διαδικασία πειθαρχικού ελέγχου, η τήρηση του απορρήτου, προθεσμίες, έξοδα κ.ά. Η τελική απόφαση του πειθαρχικού ελέγχου μπορεί να είναι είτε απαλλακτική είτε κλιμακούμενης διαβάθμισης (από επίπληξη έως ανάκληση ιδιότητας μέλους). Κατά των αποφάσεων της ΕΔΕΚΑΠ δεν ασκείται έφεση, παρά μόνο προβλέπεται δυνατότητα υποβολής αιτήματος επανεξέτασης προς τον πρόεδρο. Επιπρόσθετα, η ΕΔΕΚΑΠ επιλαμβάνεται διαφορών που ανακύπτουν από την ερμηνεία και εφαρμογή του καταστατικού ή των κανονισμών, συγκροτεί εξεταστική επιτροπή προς διερεύνηση εισηγούμενων θεμάτων και πιστοποιεί εκλογικές διαδικασίες και δημοψηφίσματα, καθώς και συνεργαζόμενους φορείς (με την ευθύνη τήρησης σχετικού μητρώου).

²⁴ Η λειτουργία της ΕΔΕΚΑΠ προβλέπεται στο καταστατικό του ΠΑΣΟΚ-ΚΙΝΑΛ (άρθρο 31), <https://kinimaallagis.gr/katastatiko/>.

ΚΚΕ. Το καταστατικό²⁵ του ΚΚΕ προσδιορίζει τους σκοπούς, τις αρχές και τους κανόνες συγκρότησης, λειτουργίας και δράσης του κόμματος. Οριοθετεί τα δικαιώματα και υποχρεώσεις των μελών, των οργανώσεων και των οργάνων του κόμματος. Το καταστατικό αποτελεί ταυτοτικό κείμενο κεφαλαιώδους σημασίας για την οργανωτική, πολιτική και ιδεολογική στρατηγική του ΚΚΕ στη βάση της θεμελιακής αρχής του «δημοκρατικού συγκεντρωτισμού» και της κάθετης ιεραρχίας που διέπει το κόμμα.²⁶

Για τους βουλευτές και ευρωβουλευτές οι οποίοι αποτελούν την ΚΟ του κόμματος γίνεται ειδική μνεία στο καταστατικό (άρθρο 40). Για τη σύνθεση και λειτουργία της ΚΟ αποφασίζει η Κεντρική Επιτροπή (ανώτατο καθοδηγητικό και διοικητικό όργανο), ενώ χαρακτηριστικά δηλώνεται ότι: «η κοινοβουλευτική δράση του Κόμματος υποτάσσεται στους σκοπούς και τις ανάγκες του ταξικού αγώνα». Η τήρηση του καταστατικού είναι υποχρέωση και ευθύνη του κάθε μέλους, οργάνωσης και οργάνου του ΚΚΕ, ενώ προβλέπονται και πειθαρχικές κυρώσεις (από παρατήρηση έως διαγραφή), που επιβάλλονται από τις Κομματικές Οργανώσεις Βάσης (ΚΟΒ) και τα αρμόδια κομματικά όργανα σε περίπτωση παράβασής του. Στο καταστατικό δεν προβλέπεται η κατάρτιση Κώδικα Δεοντολογίας, ούτε και η λειτουργία Επιτροπής Δεοντολογίας. Το ΚΚΕ, ως το μακροβιότερο κόμμα αρχών και εκφραστής του κομμουνιστικού δόγματος στην Ελλάδα, διακρίνεται για τη σταθερή/πάγια οργανωτική του δομή και ιδεολογία, παρά τους όποιους εσωτερικούς κραδασμούς ή και τους διεθνείς μετασχηματισμούς των κομμουνιστικών κομμάτων. Επιλέγει να μη μετέχει στο πνεύμα του κομματικού ανταγωνισμού και της υιοθέτησης κανόνων δεοντολογίας, οι οποίοι -κατά πάγια εκπεφρασμένη θέση του- δεν θα συνεισέφεραν κάτι περισσότερο ή διαφορετικό από τις καταστατικές προβλέψεις του κόμματος.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΥΣΗ. Η Ελληνική Λύση με την ιδρυτική πολιτική της διακήρυξη προβάλλει τις αξίες, τις διεκδικήσεις και το γενικότερο πλαίσιο μέσα στο οποίο εντάσσει την κομματική της δράση. Πέρα από την ιδρυτική διακήρυξη, η οποία έχει καθαρά ρητορικό και συμβολικό

²⁵ Το Καταστατικό του ΚΚΕ ψηφίστηκε στο 19ο Συνέδριο του κόμματος (11-14 Απριλίου 2013) και αποτελεί τροποποίηση - συμπλήρωση του καταστατικού, όπως αυτό εγκρίθηκε στο 15ο Συνέδριο. Βρίσκεται αναρτημένο και είναι προσβάσιμο από τον ιστότοπο του ΚΚΕ: <https://www.kke.gr/export/sites/default/galleries/docs/Katastatiko.pdf>.

²⁶ Βλ. Γ. Παπαδημητρίου και Μ. Σπουρδαλάκης, *ό.π.*

πολιτικό χαρακτήρα, καθώς και τις προγραμματικές θέσεις (ιδεολογική πλατφόρμα, ενέργειες, παρεμβάσεις) δεν υπάρχει καταστατικό, Κανονισμός Λειτουργίας ή Κώδικας Δεοντολογίας. Σημειολογικά, ως νεοπαγές κόμμα με κοινοβουλευτική παρουσία, έχει περισσότερο αρχηγοκεντρικό (και προσωποπαγή) χαρακτήρα.²⁷

ΜΕΡΑ25. Στο καταστατικό²⁸ του ΜΕΡΑ25 ενσωματώνονται ως παραρτήματα ο «Ηθικός κώδικας μέλους», ο οποίος δεσμεύει όλα τα μέλη και τους εργαζομένους του κόμματος, καθώς και ο «Ηθικός κώδικας υποψήφιων και εκλεγμένων βουλευτών/τριών και ευρωβουλευτών/τριών» του κόμματος. Οι βουλευτές/ευρωβουλευτές (υποψήφιοι και εκλεγμένοι) δεσμεύονται επιπρόσθετα από την ιδρυτική διακήρυξη, το πολιτικό πρόγραμμα, το καταστατικό του ΜΕΡΑ25 και από τον «Ηθικό κώδικα μέλους».²⁹

Εκ προοιμίου στον Κώδικα διατυπώνεται η θέση ότι οι βουλευτές/ευρωβουλευτές του ΜΕΡΑ25 έχουν υποχρέωση να εκφράζουν εντός του κοινοβουλίου τις θέσεις του κόμματος, τιμώντας παράλληλα τη συλλογικότητα που έκανε δυνατή την παρουσία τους στη Βουλή.³⁰

²⁷ Κατά την προεκλογική περίοδο του Απριλίου 2023 δημοσίευμα στον έντυπο Τύπο ενέπλεκε τα ονόματα τριών βουλευτών της Ελληνικής Λύσης σε «σχέδιο αποστασίας», καθώς φέρεται να συζητούσαν με την τότε κυβερνητική παράταξη (ΝΔ) για το ενδεχόμενο μετεκλογικής συνεργασίας. Σε επίσημη ανακοίνωση Τύπου η Ελληνική Λύση (24.4.2023) ανέφερε ότι κατόπιν συνεδρίασης της Επιτροπής Δεοντολογίας αποφασίστηκε, μεταξύ άλλων, ότι: «Οι φερόμενοι ως “συνομιλητές” της ΝΔ θα κατέλθουν ως υποψήφιοι σε άλλες εκλογικές περιφέρειες και, σε δεύτερο χρόνο αναλόγως και της συμπεριφοράς τους, θα μπορούσαν να κατέλθουν ως υποψήφιοι στην εκλογική περιφέρεια της προτιμήσεώς τους». Την εν λόγω απόφαση (δηλαδή να κατέλθει ως υποψήφιος σε άλλη εκλογική περιφέρεια από αυτή στην οποία εκλέχτηκε το 2019) αποδέχτηκε ένας εκ των φερόμενων ως εμπλεκόμενων βουλευτών του κόμματος, ενώ οι δύο άλλοι βουλευτές απέρριψαν τη σχετική απόφαση και αποχώρησαν εν συνεχεία και από το κόμμα. Σημειώνεται ότι στον ιστότοπο του κόμματος δεν υπάρχει αναρτημένος κώδικας ή αρχές δεοντολογίας, ενώ δεν είναι γνωστή η σύνθεση της Επιτροπής Δεοντολογίας ούτε και τα πειθαρχικά μέτρα που επιβάλλονται σε βάρος βουλευτών ή μελών του κόμματος (λ.χ. η πρόβλεψη για αλλαγή εκλογικής περιφέρειας). Υπό το πρίσμα αυτό, η συγκεκριμένη απόφαση –σε μια ιδιαίτερα κρίσιμη χρονικά κοινοβουλευτική περίοδο– δύναται να θεωρηθεί ως μια ad hoc κρινόμενη υπόθεση, με επιβολή μέτρων ικανών να πλήξουν ακόμα και την αρχή της αντιπροσωπευτικότητας.

²⁸ Η ιδρυτική διακήρυξη, το σχέδιο Κώδικα Δεοντολογίας, Καταστατικού και Πολιτικού Προγράμματος παρουσιάστηκαν στην ιδρυτική συνδιάσκεψη του κόμματος (26 Μαρτίου 2018). Η αναθεώρηση του καταστατικού (επομένως και των Παραρτημάτων) γίνεται με απόφαση της απόλυτης πλειοψηφίας του Διαβουλευτικού Συνεδρίου. Το Καταστατικό με τα ενσωματωμένα Παραρτήματά του (Ηθικοί Κώδικες) βρίσκονται αναρτημένα στον ιστότοπο του ΜΕΡΑ25, <https://mera25.gr/katastatiko/>.

²⁹ Λόγω της διεθνικής οργανικής συγκρότησης του ΜΕΡΑ25, τα μέλη δεσμεύονται και από την ιδρυτική διακήρυξη και τις οργανωτικές αρχές του πανευρωπαϊκού κινήματος Diem25.

³⁰ Στις 24.7.2021, 8.3.2022 και 24.10.2022 τρεις βουλευτές ανεξαρτητοποιήθηκαν από την ΚΟ του ΜΕΡΑ25, χωρίς, ωστόσο, να παραδώσουν τις βουλευτικές έδρες τους, ενώ μεταγενέστερα εντάχθηκαν σε άλλες Κ.Ο.

Ο Κώδικας προβλέπει τόσο τις υποχρεώσεις των υποψηφίων κατά την προεκλογική περίοδο (αποχή από δαπάνες για ιδιωτική προβολή, δημόσια έκφραση με τρόπο που συνάδει με τις καταστατικές αρχές του κόμματος, συνεργασία με τα όργανα του κόμματος κ.ά.) όσο και τις υποχρεώσεις του ίδιου του κόμματος προς τους υποψηφίους (ισότιμη προώθηση, δαπάνη πόρων, διαχείριση βάσεων δεδομένων κ.ά.).

Οι εκλεγμένοι βουλευτές/ευρωβουλευτές οφείλουν να δρουν ομαδικά και η παρουσία τους στο κοινοβούλιο να διαπνέεται από τις καταστατικές/διακηρυκτικές αρχές του κόμματος. Ακόμη, οι εκλεγμένοι βουλευτές δεσμεύονται να καταβάλλουν εισφορά στο κόμμα (ποσοστό από τη βουλευτική αποζημίωση, διάθεση υπαλλήλων, άνοιγμα κομματικού γραφείου κ.ά.). Ως προς τα κοινοβουλευτικά καθήκοντα και ειδικότερα τη συμμετοχή τους σε επιτροπές/Ολομέλεια ή την τοποθέτησή τους ως αγορητών, οι βουλευτές διατηρούν την ανεξαρτησία της σκέψης και το δικαίωμα έκφρασης και πάντως οφείλουν να «εκφράζουν την ΚΟ στο σύνολό της με τρόπο που συντονίζεται από τον Διευθυντή της ΚΟ». Επίσης, τίθενται κανόνες συμπεριφοράς των βουλευτών για τη δράση τους εντός και εκτός του κόμματος και του κοινοβουλίου (πνεύμα συνεργασίας/συλλογικότητας, ενημέρωση Διευθυντή/Γραμματέα ΚΟ για κοινοβουλευτικές παρεμβάσεις, μη επικοινωνία με άλλα κομματικά στελέχη χωρίς προηγούμενη ενημέρωση των κομματικών οργάνων, μη αμφισβήτηση ακεραιότητας άλλων μελών του κόμματος κ.ά.). Αναλυτικά προβλέπεται και η διαδικασία καταγγελιών για παραβίαση του Κώδικα, η αξιολόγηση και η αντιμετώπισή τους. Η Επιτροπή Δεοντολογίας, Διαμεσολάβησης και Τήρησης του Καταστατικού (ΕΔΔ&ΤΚ) έχει αρμοδιότητα να εξετάζει –είτε αυτεπάγγελα είτε μετά από καταγγελία μέλους³¹– πράξεις ή παραλείψεις μελών ή βουλευτών που αντιβαίνουν στο καταστατικό και τον Ηθικό Κώδικα. Η Επιτροπή εισηγείται την «πρέπουσα αντιμετώπιση» (προειδοποίηση, απώλεια ιδιότητας μέλους, απομάκρυνση από την ΚΟ), η Πολιτική Γραμματεία λαμβάνει την τελική απόφαση (είτε διορίζει διαμεσολαβητή για συναινετική επίλυση της διαφοράς, είτε λαμβάνει την τελική απόφαση), η οποία οριστικοποιείται από την Κεντρική Επιτροπή.

³¹ Δεν προβλέπεται ρητά η δυνατότητα υποβολής καταγγελίας από τρίτα πρόσωπα, μη μέλη του κόμματος.

Ο Κώδικας Ηθικής του ΜέΡΑ25 είναι προσανατολισμένος στις αξιακές και ηθικές καταβολές και τις ιδεολογικές αρχές του κόμματος και δεσμεύει τα μέλη να επιδεικνύουν προσήλωση σε αυτές, να προάγουν την συλλογικότητα/ενότητα, να λογοδοτούν στα όργανα του κόμματος για τις κοινοβουλευτικές τους ενέργειες, να στηρίζουν δημόσια τις θέσεις του κόμματος, ακόμη και όταν έχουν επιφυλάξεις, καθώς και να συμμετέχουν στα κομματικά «βάρη». Η τήρηση του Κώδικα επαφίεται στην κοινή συλλογική δράση μελών/βουλευτών κ.ά., ωστόσο προβλέπεται και εσωτερικός μηχανισμός ελέγχου σε περίπτωση παράβασης των διατάξεών του.

Συμπερασματικά: Τα κόμματα, οι ΚΟ και τα μέλη τους οφείλουν να τηρούν το υφιστάμενο αυστηρό κανονιστικό πλαίσιο (Σύνταγμα, ΚτΒ, σχετικοί νόμοι, όπως λ.χ. ο νόμος περί χρηματοδότησης των κομμάτων), ταυτόχρονα όμως δεσμεύονται και από το καταστατικό, τον κανονισμό και τους κώδικες δεοντολογίας του κόμματος, όπου αυτοί υπάρχουν. Έτσι, συναρθρώνεται ένα ρυθμιστικό πλέγμα, αποτελούμενο τόσο από τους τυπικούς κανόνες όσο και από το κομματικό πλαίσιο λειτουργίας, το οποίο διέπει τη δράση και τη συμπεριφορά των κομματικών μελών, βουλευτών κ.ά. Οι Κώδικες ωστόσο δεν ρυθμίζουν την οικονομική λογοδοσία των μελών των ΚΟ, η οποία πάντως προβλέπεται από το υπάρχον τυπικό κανονιστικό πλαίσιο.

Όλες οι ΚΟ οι οποίες έχουν υιοθετήσει κώδικα δεοντολογίας έχουν συγκροτήσει και επιτροπή δεοντολογίας και διαθέτουν το αντίστοιχο πλαίσιο επιβολής μέτρων και μηχανισμό επιβολής κυρώσεων. Υπάρχει πάντως και μία περίπτωση ΚΟ (Ελληνική Λύση) στην οποία προκύπτει ότι λειτουργεί επιτροπή δεοντολογίας, χωρίς, ωστόσο, να υπάρχει κώδικας δεοντολογίας. Είναι χαρακτηριστικό ότι όλα τα κόμματα αποδίδουν ιδιαίτερη σημασία στη λειτουργία της επιτροπής δεοντολογίας, μέσω λεπτομερών προβλέψεων στον Κώδικα ή το καταστατικό. Το προβλεπόμενο διαδικαστικό πλαίσιο για την επιβολή μέτρων/κυρώσεων έχει περισσότερο γραφειοκρατικό χαρακτήρα και διακρίνεται από στοιχεία έντονης λογοδοσίας/αναφοράς προς τα κομματικά όργανα και τον πρόεδρο του κόμματος.

Η διάγνωση της εφαρμοσιμότητας και αποτελεσματικότητας των Κωδίκων των ΚΟ δεν είναι ευχερής, από τη στιγμή, μάλιστα, που δεν υπάρχουν δημοσιοποιημένα στοιχεία, λ.χ. ποσοτικοί δείκτες, εκθέσεις εφαρμογής κ.ά., παρά μόνο αποσπασματική δημοσιοποίηση περιπτώσεων επιβολής μέτρων/κυρώσεων. Τούτο είναι επόμενο να επιδρά αρνητικά προς στην κοινή γνώμη, η οποία επιζητεί τη λογοδοσία και την εφαρμογή των υπαρχόντων ρυθμιστικών πλαισίων για τους πολιτικούς.

Ακόμη, δεν προκύπτει εάν γίνεται τακτική επικαιροποίηση των Κωδίκων και προσαρμογή τους σε νέες συνθήκες και δεδομένα (λ.χ. πανδημία, νέες τεχνολογίες, ομοφοβικές ή ρατσιστικές συμπεριφορές κ.ά.).

Κείμενα με χαλαρή κανονιστικότητα, όπως οι κώδικες δεοντολογίας, είναι εύκολο να επιβιώνουν. Επομένως, η καταξίωση των συγκεκριμένων Κωδίκων δεν πρέπει να αναζητηθεί στη μακρομέρευσή τους, αλλά στην αποτελεσματική εφαρμογή και στην επίδρασή τους στην κοινοβουλευτική ζωή και στις εσωκομματικές λειτουργίες.

ΕΝΑ

Ινστιτούτο
Εναλλακτικών
Πολιτικών

ΕΝΑ Ινστιτούτο
Εναλλακτικών Πολιτικών
Ζαλοκώστα 8, 106 71 Αθήνα,
+30 210 364 7912

info@enainstitute.org
www.enainstitute.org

** Η παρούσα δημοσίευση εκφράζει τις απόψεις του συγγραφέα και δεν εκφράζει απαραίτητα ή και στο σύνολό της το ΕΝΑ*

